

Irena Mikłaszewicz

Poznanie języka i kultury polskiej jako element wychowania ku przezwyciężaniu stereotypów

---

Studia Ecologiae et Bioethicae 12/2, 157-166

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IRENA MIKŁASZEWICZ¹

Uniwersytet Witolda Wielkiego, Kowno

Poznanie języka i kultury polskiej jako element wychowania ku przewycięzaniu stereotypów

Słowa kluczowe: Litwa, Polska, nauczanie języka polskiego, stereotypy

Key words: Lithuania, Polonia, Polish language teaching, stereotype

SUMMARY

The teaching of Polish language and culture as a method for overcoming stereotypes

Analyzing stereotypes can highlight the emotional charge that they entail. In Lithuania, despite a shared history and close proximity, stereotypes and prejudices about Poland are alive and well. The reasons for this are many and varied. In many cases they are undoubtedly consequences of the interwar period and the conflict over the Vilnius region. However, even today, when both countries are members of the European Union, the perceptions of Poland among Lithuanian society is not always rational. Therefore, it is especially important for a learner of a language to acquire socio-cultural knowledge. A country's neighbours will often adhere to a lot of stereotypes about it, for example, in relation to its culture and society. Learning Polish in Lithuania will promote a better understanding of Polish culture and will help overcome stereotypes. Both countries share a common history; however, Lithu-

¹ Adres: Vytautas Magnus University, Kaunas, ul. K. Donelaičio gatvė 58; 44248 Kaunas, Lithuania. Adres e-mail: irena.mik@delfi.lt.

anian society's perception of Poles is not always rational. Public opinion polls show that Lithuanians perceive Poles worse than they perceive Russians. Does learning the Polish language provide an opportunity to understand the country and its culture, as well as to reassess attitudes about Poles? I asked the students, who had learnt the Polish language for three/four semesters (A1-B2), to share their opinions. The questions were as follows: Why did they choose to learn Polish? What did they know about Poland and Polish culture before the course? What are their insights into Poland after the course? The students were not satisfied with their knowledge about Poland prior to starting the course. It should be noted that they assessed their knowledge on the subject from the perspective of three semesters. In the meantime, some students went to the Summer School of Polish Language and Culture in Poland and had the opportunity to visit Warsaw. The students, who completed the B2 course in Polish, had changed their views and perceptions of Poland and its culture. They indicated that while learning the language, they gained a better understanding of Polish culture, and discerned many similarities to Lithuanian culture, for example the same use of idioms. They generally expressed an eagerness to visit Poland and experience its heritage and visit interesting sites. Without a doubt, the introduction to Polish culture gained while learning the language had a positive impact on their perceptions of the country and countered the negative stereotypes associated with Poland.

„Sąsiedztwa są zazwyczaj tudne, – pisze Jan Błuszkowski – obciążone zadawnionymi, wzajemnymi urazami oraz poczuciem wyrządzonej przez sąsiadów krzywd historycznych” (Błuszkowski 2005: 10). Stereotypy narodowe pełnią funkcje formowania i odzwierciedlenia tożsamości własnego narodu i innych narodów oraz funkcje obronne i mobilizacyjne (Błuszkowski 2005: 15). Analizując stereotypy podkreśla się także duży ładunek emocjonalny, jaki w sobie zawierają. Na Litwie, mimo wspólnej historii i bliskiego sąsiedztwa, żywe są stereotypy i uprzedzenia zniekształcające obraz Polski. Przyczyn tego stanu jest

wiele. Na pewno rzutuje na to okres międzywojenny, zatarg o Wilno, ale i dziś, kiedy oba państwa należą do Unii Europejskiej, postrzeganie Polski przez społeczeństwo litewskie nie zawsze ma racjonalne podstawy. Na przykład, z badań opinii społecznej wynika, że Litwini gorzej postrzegają Polaków, niż Rosjan: 13 proc. Litwinów nie chciałoby mieszkać w sąsiedztwie z Polakami, a tylko 9 proc. z Rosjanami, 11 proc. Litwinów nie chciałoby pracować w jednej spółce z Polakiem, a tylko 8 proc. z Rosjaninem (Grużevskis et al. 2012: 28-29). Te same badania wykazały również nikłe zainteresowanie mieszkańców Litwy Polską. Polska kojarzy się im z sąsiednim krajem – 29 proc., z zakupami – 21 proc., w ogóle z państwem, krajem – 19 proc., 5 proc. ma negatywne zdanie o Polsce (Grużevskis et al. 2012: 37). Aż 58 proc. Litwinów nie ma kontaktu z obywatelami Polski, 27 proc. ma kontakty co najmniej raz do roku i częściej, 15 proc. – utrzymuje kontakty z Polakami rzadziej niż raz do roku (Grużevskis et al. 2012: 38). Nie ma też na Litwie dużego zainteresowania głębszą wiedzą o Polsce. Więcej o sąsiadach chciałoby się dowiedzieć tylko 6 proc. badanych, 24 proc. swoje zainteresowanie ogranicza do konkretnych spraw, 44 proc. mieszkańców Litwy w wieku 15-74 lat nie chce dodatkowej informacji o Polsce, a 26 proc. respondentów nie ma w tej kwestii zdania (Grużevskis et al. 2012: 41). Na tle tych badań grupa młodzieży w wieku 15-24 lat charakteryzuje się jeszcze bardziej negatywnym nastawieniem do Polski: 22 proc. młodych Litwinów nie chciałoby mieszkać w sąsiedztwie z Polakiem, 20 proc. pracować w jednej spółce, aż 65 proc. respondentów tej grupy nigdy nie miało kontaktu z Polakami, 71 proc. nigdy nie odwiedziło Polski. Pogłębić swoją wiedzę o Polsce w tej grupie wiekowej chciałoby tylko 4 proc. badanych, udokładnić ją w pewnych obszarach – 26 proc., a 46 proc. deklaruje brak zainteresowania swoim sąsiadem (Grużevskis et al. 2012: 52, 56, 71, 74, 86). Wyniki badań ukazują, jak wiele jeszcze jest do zrobienia w dziedzinie poprawienia obustronnych stosunków między Polską a Litwą i ile jeszcze należy zrobić, aby wzbuźnić zainteresowanie Polską wśród młodzieży litewskiej.

Najnowsze podejście do nauki języków obcych, kojarzone z procesem jednoczącej się Europy, zakłada „uzyskanie tzw. kompetencji międzykulturowej, czyli zdolności do porozumienia między członkami różnych kręgów kulturowych i narodów; umiejętności budowania tzw. mostów porozumienia” (Gębał 2004: 72).

Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie podkreśla znaczenie wiedzy i umiejętności socjolingwistycznych, stwierdza się w nim, że „wiedza o społeczeństwie i kulturze społeczności, która posługuje się danym językiem, stanowi właściwie pewien aspekt ogólnej wiedzy o świecie. Jest on jednak szczególnie ważny dla uczącego się języka i wart poświęcenia mu szczególnej uwagi. W przeciwieństwie bowiem do innych zakresów wiedzy, wiedza o danym kraju może nie wynikać z uprzedniego doświadczenia uczącego się lub może być zniekształcona obiegowymi stereotypami” (ESOKJ 2003: 95; Miodunka 2004: 103). Władysław T. Miodunka, pracownik Instytutu Studiów Polonijnych i Etnicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, zaznacza, że „specjalnej uwagi wymaga opracowanie wiedzy socjokulturowej dla przedstawicieli krajów sąsiednich z tego względu, że w krajach bliskich przestrzennie funkcjonują stereotypy zniekształcające (przesadnie upraszczające) wiedzę o Polsce, jej społeczeństwie i kulturze” (Miodunka 2004: 105). Dlatego też uczenie języka polskiego w takich krajach ma sprzyjać lepszemu poznaniu kultury i realiów kraju sąsiadów oraz przezwyciężaniu ukształtowanych stereotypów.

Czy uczenie się języka polskiego rzeczywiście sprzyja lepszemu poznaniu Polski, polskiej kultury i przewartościowaniu swoich poglądów na temat Polaków?

O podzielenie się refleksjami na ten temat poprosiłam studentów Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie (Kaunas), którzy uczyli się języka polskiego przez trzy semestry: zaczęli naukę na poziomie A1, a w momencie udzielania odpowiedzi kończyli poziom B1. Pytałam, co wiedzieli o Polsce, polskiej kulturze przed rozpoczęciem lektoratu oraz

jak postrzegają Polskę kończąc poziom B1. Większość odpowiedzi była anonimowa, ale zdarzały się też odpowiedzi podpisane imieniem i nazwiskiem. Dla potrzeb niniejszego opracowania wszystkie odpowiedzi przetłumaczyłam i opatrzyłam odpowiednią literą alfabetu, np. wypowiedź A, wypowiedź B, itd.

Na pytanie, co wiedzieli o Polsce przed rozpoczęciem nauki języka polskiego, padały następujące odpowiedzi:

– *niemal nic nie wiedziałem o Polsce: może tylko kilka pojedynczych faktów. Wiedziałem, że to nasz sąsiad, że stolica Polski – Warszawa, że kłócimy się o przeszłość i że nie możemy dogadać się na temat narodowości A. Mickiewicza. Jak widać, wiedza nie była głęboka (wypowiedź A);*

– *zanim zaczęłam się uczyć języka polskiego niewiele mogłam powiedzieć o Polsce jako państwie, a jeszcze mniej o jej kulturze(...)potrafiłem wymienić polskiego (i nie tylko) poetę Adama Mickiewicza, coś niesprecyzowanego wiedziałem o laureacie Nagrody Nobla Czesławie Miłoszu i to wszystko, ze sfery kultury niemal niczego więcej wymienić nie mógłbym. (...) Dalej student pisze, że wiedział, że Polska wraz z Litwą są w NATO i Unii Europejskiej oraz kim są Lech Wałęsa, Aleksander Kwaśniewski, itp. O Polakach i cechach ich charakteru mogłam powiedzieć tylko tyle, że są religijni i nie boją się pracy na czarno w Anglii (tam byli konkurentami Litwinów). Z serdeczną zazdrością mogłam też wymienić polskiego przedstawiciela w Formule1 – Kubicę – oraz pierwszego papieża nie Włocha – Karola Wojtyłę. Moja wiedza o Polsce albo ograniczała się do jej związków z historią Litwy, albo do faktów i zdarzeń o randze międzynarodowej. Wszystko kardynalnie zmieniło się dzisiaj (wypowiedź B);*

– *przed rozpoczęciem nauki języka o Polsce wiedziałam niewiele – kilka razy byłam w Krakowie, na tym moja wiedza i kończyła się (wypowiedź C);*

– *miałam charakterystyczny dla Litwy stereotypowy pogląd na Polskę. Stosunek do języka nie był najlepszy. (...) Moje postrzeganie Polski kształtowała szkoła i społeczeństwo, w którym ciągle przypomniano okupację Wilna, okres Rzeczypospolitej Obojga Narodów i polonizację sfer rządzących na Litwie. O (polskiej) kulturze czy ludziach nie miałam wyrobio-*

nej opinii, ponieważ ani z jednym, ani z drugim nie miałam styczności (wypowiedź D);

– moja wiedza sprowadzała się do tego, że wiedziałem, gdzie leży Polska oraz jakie związki historyczne łączyły ją z Litwą. Nie uznawałem za ważne śledzenie zmian, które dokonywały się w Polsce, ani jej teraźniejszości. (...) Nie było chęci, aby się Polską interesować (wypowiedź J);

– o Polsce i jej kulturze wiedziałem tylko to, co dotyczyło jej związków z Litwą, ponieważ w szkole nikt głębiej nie podawał tego i najczęściej wspomniano Polskę tylko złym słowem. O polskiej kulturze nie wiedziałem niemal nic. Właśnie dlatego mój pogląd na Polskę i Polaków był zdecydowanie negatywny, aż do połowy drugiego roku studiów, kiedy to zacząłem uczyć się języka polskiego. Wówczas pojawiły się przedmioty specjalistyczne dotyczące historii Polski i Litwy i moje zdanie na temat Polski, jej kultury oraz Polaków znacznie się zmieniło (wypowiedź K);

– wiedza, jaką dysponowałem na temat Polski, była pozytywna, ale dość ograniczona. W szkole, szczególnie na lekcjach historii, zdarzało się usłyszeć jakąś ogólną informację o Polsce. Moja prababka pochodziła z Ukrainy, całe życie rozmawiała tylko po polsku. Dlatego moja babcia i ojciec znają (język) polski (wypowiedź L).

Uogólniając wypowiedzi studentów, trzeba stwierdzić, że nikogo z nich nie zadawała wiedza o Polsce, jaką posiadali przed rozpoczęciem nauki języka polskiego. Należy zaznaczyć, że oceniali ją już z perspektywy trzech semestrów nauki języka polskiego. W międzyczasie część studentów skorzystała z wyjazdu na Letnie Szkoły Języka Polskiego i Kultury do różnych miast Polski lub miała okazję zwiedzić Warszawę podczas edukacyjnego pobytu ufundowanego dla najlepszych studentów przez Instytut Polski w Wilnie.

Na zmiany w postrzeganiu Polski i jej kultury po zakończeniu nauki na trzecim poziomie wskazują następujące wypowiedzi:

– właśnie nauka języka na poziomie B1, poznawanie polskiej kultury oraz kraju z autopsji polepszyła moją opinię o Polsce, jej kulturze i języku (wypowiedź L);

– podczas nauki języka na wszystkich trzech poziomach, chcąc lub nie chcąc, trzeba było zetknąć się z polskimi autorami, ich twórczością, strukturą zarządzania, przygotowywaliśmy prezentacje na interesujące nas tematy, czytaliśmy teksty o Polsce, jej mieszkańcach itd. (...) Mieliliśmy spotkania z przedstawicielami Instytutu Polskiego, podczas zajęć dowiedzieliśmy się wiele ciekawych rzeczy, a następnie podczas podróży (do Polski) osobiście zetknęłam się z tym wszystkim, czego nauczyłam się na lekcjach (wypowiedź C);

- dowiedziałem się niemało o polskich miastach, ludziach, kulturze. Zobaczyłem, czym się różnimy, a w czym jesteśmy podobni. W pogłębieniu znajomości języka polskiego bardzo pomogły letnie kursy języka i kultury polskiej w Warszawie. (...) Jasne, że najwięcej dowiedziałem się dzięki bezpośrednim kontaktom z Polakami, którzy opowiadali o sobie i o swoim kraju. Po zakończeniu nauki na trzecim poziomie będę kontynuował naukę języka polskiego samodzielnie i nadal będę interesował się Polską (wypowiedź A);

– wiedzę o Polsce poszerzyłem dziesięciokrotnie. Największym bodźcem była znajomość języka polskiego, co pozwoliło na poznanie Polski z bliska. Zacząłem czytać internetowe wydanie „Gazety Wyborczej” i sporadycznie śledzić, co się dzieje w Polsce. Powoli zacząłem czytać historiografię w języku polskim (Łossowski, Kraszewski i inni) (...), słuchałem polskiej muzyki (Marek Grechuta, Kazik Staszewski, Jacek Kaczmarski i inni), ponieważ ciekawie jest słuchać i rozumieć teksty piosenek, poza tym polska poezja śpiewana jest naprawdę dobra. Także informacje zdobywane podczas zajęć, rozmowy z wykładowczynią, prezentacje kolegów, itp. pogłębiały moją wiedzę o polskiej kulturze. Przebrnąłem w oryginale przez „Kosmos” Gombrowicza i przeczytałem listy z Kowna Adama Mickiewicza. Obejrzałem nie jeden i nie dwa polskie filmy w języku polskim („Quo vadis”, „Czarny czwartek”, „Seksmisja” i inne). Można powiedzieć, że gorsza lub lepsza znajomość języka otworzyła mi drzwi do starej i nowej kultury polskiej. Tak wiele mogę teraz powiedzieć o Polsce, że trudno to wymienić (wypowiedź B);

- przed rozpoczęciem nauki języka polskiego Polskę oceniałem neutralnie. Nigdy nie mogłem zrozumieć, dlaczego ludzie tak negatywnie postrzegają ten kraj – tak, możliwe, że w przeszłości zdarzały się nieporozumienia, ale to przecież przeszłość. Podczas zajęć miałem możliwość głębszego zapoznania się z polską kulturą, zwyczajami, muzyką, znanymi postaciami oraz z najciekawszymi miejscowościami tego kraju, miałem kontakty z Polakami – to pozwoliło mi spojrzeć na ten kraj z bliska. Dlatego mogę stwierdzić, że moja opinia o Polsce zmieniła się w na pozytywną, i że naprawdę warto lepiej Polskę poznać (wypowiedź I);
- po skończeniu poziomu B1 wiem na pewno, że nauczyłem się nie tylko języka polskiego, ale i wyrobiłem pogląd na współczesną Polskę (wypowiedź J);
- Polska nie wygląda już na taką „niedobrą”. Mogłam bliżej poznać kulturę polską, więc mogę mówić o niej tylko dobrze. Bardzo mi się podoba film i polska animacja (wypowiedź D).

Przytoczone wypowiedzi studentów świadczą, że nauka języka polskiego stała się również okazją do poznania Polski, jej kultury i realiów współczesnych. To z kolei pozwoliło studentom na wyrobienie samodzielnego poglądu na Polskę i na pozytywną zmianę dotychczasowej opinii.

Podobnych wypowiedzi udzielili również studenci (6 osób), którzy kończyli naukę języka polskiego na poziomie B2 oraz wiosną 2013 roku założyli akademicki Klub Języka i Kultury Polskiej im. Adama Mickiewicza. Zaznaczali oni, że podczas nauki języka lepiej poznali kulturę polską, dostrzegli wiele podobieństw z kulturą litewską, np. te same wyrażenia idiomatyczne, zwyczaje, oraz wskazywali na to, że chętnie będą Polskę odwiedzać, ponieważ jest tu wiele ciekawych zabytków i miejsc do zwiedzania. Jeden ze studentów napisał, że działalność w Klubie Języka i Kultury Polskiej pozwoli na zaprezentowanie „innej Polski”, nie takiej, jak postrzega ją większość Litwinów².

---

² Pisemne prace studentów poziomu B2/2013, archiwum Autorki.

Podsumowując niniejsze opracowanie, można stwierdzić, że – zgodnie z zaleceniami ESOK – w trakcie nauczania języka obcego ważne jest kształtowanie u uczących się umiejętności interkulturowych, na które składają się między innymi: *umiejętności dostrzegania związku między kulturą własną a obcą, umiejętności pośredniczenia między kulturą własną a kulturą obcą, umiejętności przewyższania stereotypów*. Pozwala to uczącym się języka obcego na pełnienie roli *pośrednika kulturowego*: „Odgrywanie takiej roli zakłada, że uczący się nie tylko zna i rozumie obcą kulturę, ale także to, że jest on gotów dzielić się swą wiedzą i zrozumieniem z innymi, że jest gotów i umie pośredniczyć między przedstawicielami obu kultur wtedy, gdy dochodzi do nieporozumień czy nawet konfliktów (Miodunka 2004: 106-107). Można żywić nadzieję, że studenci, opinie których przytoczyłam w niniejszym artykule, podejmą się roli *pośrednika kulturowego* – bardzo przydatnej w dzisiejszym społeczeństwie litewskim, gdzie Polskę wciąż w znacznym stopniu postrzega się stereotypowo, przez pryzmat dawnych konfliktów i nieporozumień.

Bibliografia

- Błuszkowski J., 2005, *Stereotypy a tożsamość narodowa*, Elipsa, Warszawa.
- ESOKJ: Coste D., North B., Sheils J., Trim J., 2003, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Martyniuk W. (tłum.), Wyd. CODN, Warszawa.
- Gębał P. E., 2004, *Realioznawstwo w nauczaniu języka niemieckiego*, w: Miodunka W. T. (red.), „Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny programy nauczania pomoce dydaktyczne”, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac naukowych Universitas, Kraków, 69-94.
- Gruževskis B., Okunevičiūtė-Neverauskienė L., Pilinkaitė-Sotirovič V., Aleknevičienė J., 2012, *Badanie opinii publicznej dotyczące wizerunku Polaków na Litwie i wizerunku Polski w społeczeństwie litewskim (badanie jakościowe opinii litewskich ekspertów reprezentujących*

lokalną społeczność Polaków), Lithuanian Social Research Centre, Wilno.

Miodunka W. T., 2004, *Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania*, w: Miodunka W. T. (red.), „Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny programy nauczania pomoce dydaktyczne”, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac naukowych Universitas, Kraków, 97-118.

Wypowiedzi pisemne studentów poziomu B1 oraz B2/2013, archiwum Autorki.